

Merkel

A close-up portrait of Angela Merkel, the German Chancellor, with her characteristic short blonde hair and blue eyes. She is looking directly at the camera with a slight, thoughtful expression. The background is a plain, light grey.

Maailman
vaikutusvaltaisimman
naisen tarina

KATI MARTON | WSOY

Kati Marton

MERKEL

MAAILMAN VAIKUTUSVALTAISIMMAN
NAISEN TARINA

SUOMENTANUT ILKKA REKIARO

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos
The Chancellor
The Remarkable Odyssey of Angela Merkel
Copyright © 2021 by Kati Marton

Sitaatin Camus'n teoksesta *Rutto* suomentanut Juha Mannerkorpi

Suomenkielinen laitos
© Ilkka Rekiaro ja WSOY 2021
ISBN 978-951-0-48049-6
Painettu EU:ssa

*Omistettu tyttärelleni Elizabeth Jenningsille
ja Ilona Fitzpatrick Jenningsille
sekä seuraavalle sukupolvelle*

Sisällys

<i>Prologi: Pastorin tytär</i>	9
1. luku Vastavirtaan	21
2. luku Leipzigissa omillaan	41
3. luku Berliini.....	49
4. luku 1989.....	61
5. luku Oppilas.....	71
6. luku Vihdoin kanslerinvirastoon	95
7. luku Hänen ensimmäinen Yhdysvaltain presidenttinsä.....	117
8. luku Diktaattorit	128
9. luku Yksityiselämänsä vaaliva kansleri.....	149
10. luku Rajattu liitto	165
11. luku Eurooppa puhuu nyt saksaa.....	181
12. luku Sota Ukrainassa – »Hakekaa Angela puhelimeen».....	195
13. luku Reemin kesä.....	217
14. luku Aikakausista pahin.....	239
15. luku Trump astuu kuvaan	249
16. luku »Jokin maassamme on muuttunut...»	273
17. luku Kumppani viimeinkin?.....	297
18. luku Loppua kohti.....	311
<i>Epilogi</i>	337
<i>Kiitokset</i>	345
<i>Lähteet</i>	349
<i>Kirjallisuus</i>	373
<i>Kuvalähteet</i>	380
<i>Hakemisto</i>	382

Prologi

Pastorin tytär

Hän saapuu hiljaa. Sireenit eivät soi, valot eivät vilku eikä avustajien kaarti kuuluta Angela Merkelin tuloa koruttomaan tiilikappeliin Berliinin kupeessa Potsdamissa. Hänen ryhtinsä on hivenen kyyry mutta askeleet ovat määrätietoiset. Puhelin-kamerat syttyvät hänen kävellessään penkkirivien välistä ja hän hymyilee suopeasti – nainen, joka ei voi sietää häneen kohdistettuja kameroita. Nämä ihmiset ovat hänen kansaansa. Kirkko sijaitsee pääkaupungin lähellä, mutta he ovat eri rotua kuin se berliiniläinen eliitti, jonka seurassa Merkel viettää useimmat työpäivänsä. Hänen isänsä palveli pastorina samantapaisessa kirkossa, ja tänä sateisena syysiltana koruton pyhäkkö tarjoaa hänelle tilapäisen suojan neljännen ja viimeisen virkakauden myrskyltä. Vapaapäivät kotiosavaltiossa Brandenburgissa – hänellä on ollut tapana patikoida lähistön metsissä – ovat käyneet harvinaisiksi. Aika menee maailman pelastamiseen.

Saapuessaan tänä iltana Oberlinkircheen ympärillään ihmisiä, joita voisi luulla hänen sukulaisikseen, Saksan liittotasavallan 63-vuotias kansleri sallii itsensä vapautua hetkeksi. Hän on pukeutunut univormuunsa: jalokivenväriseen takkiin (tänä iltana tummanvihreään) ja mustiin housuihin. Merkel istuu suoraselkäiseen nojatuoliin alttarin eteen, painaa mustat matalakantaiset kenkensä tukevasti lattiaan ja vie kevyesti sormenpäät yhteen – rukouseleeseen, joka on tullut saksalaisille niin tutuksi,

että sille on oma emojinsa. »Kaikkina lapsuuteni aamuina kirkonkellot soivat, ja ne soivat uudelleen iltakuudelta. Kaipaansitä», hän kertoo hiirenhiljaiselle yleisölle, joka on kiitollinen tästä harvinaisesta tilaisuudesta nähdä yksityisyyttään tarkasti varjeleva johtajansa. Kanslerin hymy – eikä poliitikon tekohymy – pyyhkii hetkeksi syvään piirtyneet uurteet hänen kasvoiltaan. Saksan ensimmäisen naiskanslerin maailmaa ovat viime vuosina keikuttaneet yhteiskunnalliset ja poliittiset levottomuudet. Merkel on kärsinyt maailmanlaajuisen populismin voimistumisesta: äärioikeistolaiset panettelevat häntä päästyään nyt ensimmäisen kerran toisen maailmansodan jälkeen Saksan parlamenttiin, liittopäiville (*Bundestag*). Mielessä on yhä tuoreena järkytys siitä, että Valkoiseen taloon äänestetty amerikkalainen populistiylisti Vladimir Putinia, Merkelin moskovalaista arkkivihollista.

»Ensimmäisenä koulupäivänä», Merkel jatkaa raottaen ikkunaa siihen monimutkaiseen elämään, jota pastorin lapsi eli ateistisessa Itä-Saksassa, »oppilaiden piti vuorollaan nousta kertomaan vanhempiensa ammatti. 'Sano että autonkuljettaja'», hän muistaa luokkatoverien neuvoneen, sillä autonkuljettaja oli proletaarisempi ammatti kuin pastori – ja saksan kielessä sanat muistuttavat toisiaan.

»Pastori», hän vastasi opettajalle.

Merkelin ei tarvitse selittää kuulijoille, kuinka vaarallista rehellisyys saattoi olla Itä-Saksassa. Jopa lasten oli vältettävä herättämästä huomiota valtiossa, jonka katse kantoi kaikkialle. Stasi oli ujuttanut juurensa syvemmälle ja laajemmalle yhteiskuntaan kuin sen edeltäjä Gestapo. Valtionturvallisuuden ministeriön (Ministerium für Staatssicherheit, Stasi) palveluksessa oli 173 000 henkilöä urkkijat ja ilmiantajat mukaan lukien, Kolmannen valtakunnan Gestapolla heitä oli 7 000. DDR:ssä urkkijoita oli yksi 63 asukasta kohden. »Sellainen lapsuus tietenkin vaikutti elämäni», hän sanoo kenties tahattomasti tarjoten avaimen, jolla ymmärtää, kuka hän on, miten hän on pysynyt vallassa hämmästyttävät puolitoista vuosikymmentä

ja miksi hän on edelleen salamyhkäinen hahmo jopa omassa maassaan, saati maailmalla.

Pastori Matthias Fichtmüller palauttaa keskustelun nykyyhetkeen ja kysyy, lukeeko kansleri hänestä kirjoitettuja kirjoja. »Luen, mutta en tunnista niistä itseäni!» Seurakunta yhtyy hänen nauruunsa. »Olen pitänyt tarkasti huolen rajoista, jotta tietyt elämäni alueet eivät ole julkisia», hän sanoo. Merkel on tehnyt selväksi, ettei maailmalle kuulu mikään, mikä on hänen virallisen roolinsa ulkopuolella. Sellainen salailu on laki kanslerin henkilökunnan keskuudessa. Vuotoja ei ole ollut eivätkä edes entiset alaiset tai uskotut ole kirjoittaneet paljastusmuistelmia Merkelin kuudentoista kanslerivuoden aikana. Poikkeuksellisen uskolliset alaiset suojelevat tiukasti naista, jota useimmat heistä ovat palvelleet puolitoista vuosikymmentä. »Onko teidän porukka edelleen täällä?» presidentti Barack Obama hämmästeli nähdessään Merkelin tiimin Berliinin-reissullaan 2016; kokoonpano oli käytännöllisesti katsoen sama kuin Obaman astuessa virkaan 2008.

Saksalaiset eivät useiden vuosikymmentenkään jälkeen ole väsyneet hänen imagoonsa, ääneensä tai ylisuureen persoonaansa – koska Merkel ei ole ylisuuri persoona. Vaikka saksalaiset tietävät kanslerinsa yksityiselämästä hyvin vähän – paitsi sen, että hän tuntuu elävän varsin samanlaista elämää kuin he – he valitsivat hänet kolmesti uudelleen virkaan, aina reilulla äänierolla. He saattavat joskus harvoin nähdä hänet hienosti pukeutuneena Bayreuthin musiikkijuhlilla, mutta yhtä hyvin he saattavat nähdä hänet ruokaostoksilla. Hän otti opiksi edeltäjistään, esimerkiksi Helmut Kohlista, joka toi vaimoan ja lapsiaan esiin täydellisenä saksalaisena perheenä, kunnes vaimo teki itsemurhan ja pojat vieraantuivat isästään, ja kylmän sodan sankarista Willy Brandtista, joka myöhemmin paljastui deppiiviseksi seksiaddiktiksi.

Merkel vaalii yksityisyyttään ajoittain miltei vainoharhaisesti. Hän ei pidä päiväkirjaa, ei käytä sähköpostia ja tarvittaessa

ainoastaan lähettää lyhyitä tekstiviestejä. Avustaja voi menettää työpaikkansa paljastamalla jonkin mitättömältä vaikuttavan yksityiskohdan Merkelin elämästä. Erästä poliittista liittolaista ei enää päästetty takaisin Merkelin sisäpiiriin hänen lähetettyään sähköpostin, joka lyhykäisyydessään kuului: »Kiitos ehdotuksesta, AM.»

Yrittäessään ratkaista arvoitusta nimeltä Angela Merkel tarkkailijat joutuvat ajoittain turvautumaan absurdeihin keinoihin. Hyvä esimerkki on seuraava analyysi, johon päätyi arvostettu saksalainen viikkolehti *Die Zeit*: »Seistessään keskustelemassa muutaman muun kanssa ZDF:llä [Saksan toisella julkisella televisiokanavalla] hän kääntelee takkinsa ylintä nappia. Ei edestakaisin vaan pyörittäen tasaista rytmiä. Kun kanslerilla on kovia paineita, hän hypistelee etusormella peukalon kynttä. Pyöritysliike sen sijaan merkitsee hiljaista keskittymistä.» Ulkomaiden pääkaupungeissa järjestetyissä lehdistötilaisuuksissa »hänen kärsimättömyytensä isäntää kohtaan ilmenee siitä, kuinka usein hän vilkaisee isännän papereita».

On myös luotettavammilta vaikuttavia visuaalisia johtolankoja: pään kallistus ja tyrmistynyt katse, kun Donald Trump heidän ensitapaamisellaan virkkoi: »Angela, meillä on jotain yhteistä. [Obama] salakuuntelee meitä kumpaakin»; eepinen silmien pyöräytys, kun häneltä kysyttiin tiedotustilaisuudessa, »luottiko» hän Italian mahtipontiseen pääministeriin Silvio Berlusconiin; tai sama paljastava liike, kun Vladimir Putin äijäselittää hänelle asioita; tai Merkelin tunteista herkistyneet silmät, joista jopa herahti pari kyyneltä, kun hän hyvästeli presidentti Obaman vuonna 2016.

Niin hyödyllistä kuin poikkeuksellinen itsekuri Merkelin poliittisen pitkäikäisyyden kannalta onkin ollut – itsekuri, joka saa journalistit tulkitsemaan hänen elohiiriään ja pieniä silmänliikkeitään – se on myös valitettavaa, koska omaa aikaamme ymmärtääksemme meidän on ymmärrettävä Angela Merkeliä. Nykyisenä maailmanlaajuisten poliittisten ja yhteiskunnallisten

mullistusten aikana kukaan muu kansainvälisesti profiloitunut johtohahmo ei ole suojellut toisen maailmansodan jälkeistä liberaalia demokraattista järjestystä yhtä lujasti kuin Merkel, joka ei antanut periksi Putinin ja Trumpin kaltaisille aggressiivisille autoritaarisille valtionpäämiehille. Merkel teki Saksasta Euroopan johtajan – sekä taloudellisen että moraalisen johtajan – ja maahanmuuttovaltion ottamalla vastaan miljoona pakolaista Lähi-idästä.

Kuinka tämä kolminkertainen ulkopuolinen – itäsaksalainen, luonnontieteen tutkija ja nainen sellaisesta harvinaisesta eurooppalaisesta maasta, jolla ei ole koskaan ollut kuningartarta – kykeni tällaisiin saavutuksiin? Kuinka poliitikko, jonka retoriikka oli yhtä korutonta kuin hänen ulkonäkönsä, sai näin paljon valtaa, vieläpä näin pitkäksi aikaa nykyisenä digitaalisena aikana, jolloin keskittymiskykymme heikkenee vääjäämättä? Älykkyys ja ahkeruus ovat tietysti osa selitystä. Maassa, jossa isovanhemmat yhä muistavat soihtuparaatit ja demagogin nimeä yhteen ääneen huutaneet väkijoukot, Merkelin väritön esiintymistyylillä on usein ollut eduksi. Kun Maailman kauppajärjestön johtaja Pascal Lamy kerran pyysi Merkeliä laatimaan puheistaan »hiukan lyyrisempiä», Merkel näpäytti sanomalla: »Minä en ole runoilija.» Hänen rauhallinen, erittelevä tyylinsä, joka kehittyi hänen opiskellessaan fysiikkaa, antoi hänelle mahdollisuuden tarkastella hallitsemista huomattavan kaukokatseisesti. »Mietin asiat läpi aloittamalla lopusta – toivotusta lopputuloksesta, ja etenen siitä takaperin... Olennaista on, mitä saavutetaan kahden vuoden päästä eikä se, mitä luetaan huomenna lehdistä», hän on sanonut. Hän ei osallistunut vihjailu- eikä mainemurhapolitiikkaan – eikä tarttunut niitä harjoittavien tarjoamiin syötteihin. »Hän ei suostu pelaamaan heidän peliään. Hän tietää oikein hyvin, milloin Putin tai Trump valehtelee hänelle», totesi Saksan entinen presidentti Joachim Gauck. Yleensä Merkel sivuutti heidän seipitteensä ja jatkoi oman agendansa ajamista.

Suuriin saavutuksiinsa yltääkseen ja pysyäkseen vallan huipulla näin pitkään Angela Merkelin piti olla sekä vahva että määrätietoinen – tuomatta näitä ominaisuuksia liian selvästi esiin.

Merkel onnistui monissa arkaluonteisissa asioissa toimimalla *sivuttain* – epäsuorasti tai vetämättä huomiota itseensä. Hän oli miehestään eronnut itäsaksalainen protestantti ja asui rakastajansa kanssa avoliitossa siinä vaiheessa, kun nousi johtamaan keskustaoikeistolaista, kulttuurisesti konservatiivista ja miesvaltaista Saksan kristillisdemokraattista unionia (CDU), mikä osoittaa, että hän on taitava pitämään persoonansa poissa valokeilasta. Hän on hyvin kevyellä kädellä muuttanut Saksaa paljon vapaamielisemmäksi yhteiskunnaksi. Nimitettyään Guido Westerwellen Saksan ensimmäiseksi avoimesti homoseksuaaliksi ulkoministeriksi Merkel ylisti julkisesti Westerwellen aviomiestä ja heidän rakkaustarinaansa julistautumatta kuitenkaan tasa-arvoisen avioliittolain kannattajaksi. Kun Saksa kahdeksan vuotta myöhemmin äänesti asiasta, Merkel kehotti konservatiivista puoluettaan äänestämään omantunnon eikä lakia vastustavan puoluelinjan mukaan. Tällä tavoin tasa-arvoinen avioliittolaki saatettiin voimaan ilman kanslerin puheita tai linjauksia.

Merkel käytti samaa hienovaraista taktiikkaa laajentaakseen naisten mahdollisuuksia. Kun äärioikeistolaisen Vaihtoehto Saksalle -puolueen (AfD) johtaja silmäili Merkelin ympärille kokoontuneita naisia ja murahti »Eikö CDU:ssa ole enää jäljellä miehiä?», kanslerin läheinen neuvonantaja Eva Christiansen kuiskasi pomolleen: »Me voitimme!» Merkel tyytyi ainoastaan hymyilemään arvoituksellista hymyään. Hän on toistuvasti näyttänyt, kuinka paljon johtaja pystyy saamaan aikaan *hiljaa*, kerskumatta saavutuksillaan.

Hänen poliittinen taituruutensa pohjautuu osittain siihen, että hänelle kelpaavat hyvät ideat riippumatta siitä, missä ne on keksitty. »Hän on toteuttanut kilpailevien puolueiden ohjelmia energiapolitiikan, lastenhoidon, avioliittotasa-arvon

ja naisten oikeuksien saralla», sanoo entinen sosiaalidemokraattien (SPD) kulttuuriministeri Michael Naumann. Tämä on myös neuvokas tapa riisua aseista potentiaaliset vastustajat. »Angela on hyvä omimaan minkä tahansa aloitteen heti kun se alkaa saada kannatusta», sanoi entinen liittopresidentti Gauck, joka vielä yli 80-vuotiaanakin on komea ilmentys ja muistuttaa suorastaan hämmästyttävästi amerikkalaista näyttelijää James Garneria. »Siksi kilpailevat puolueet pelkäävät lähteä hänen kanssaan kokoomushallitukseen.» Ideavarkauksien pelko ei estänyt Merkeliä muodostamasta kilpailevien puolueiden kanssa koalitionhallituksia, joita hän tarvitsi pitääkseen CDU:n vallassa kuusitoista vuotta, vaikkakin prosessi oli ajoittain työläs, kuten edempänä näemme.

Lisäksi Merkelin poliittista pitkäikäisyyttä selittää hänen kylvymätön uteliaisuutensa. Uudet, mielenkiintoiset asiat saavat hänet innostumaan vielä yli 60-vuotiaanakin. Ihmiset, faktat, historia, ratkaistavat ongelmat ja soviteltavat kiistat – kaikki kiehtovat häntä edelleenkin. Mutta mikä muu mahtavien haasteiden lisäksi motivoi Angela Merkeliä? »*Macht, Macht, Macht*» ('valta, valta, valta'), hänen mentorinsa kansleri (1990–1998) Helmut Kohl on sanonut. Merkel oppi tarkkailemalla miehiä, joilla oli valtaa, ja Kohl on yksi monista miehistä, jotka maksoivat poliittisella elämällään sen, että aliarvioivat naisen, jota Kohl joskus kutsui »tytökseen» (*Mädchen*). Merkelillä oli roolimalliksi hyvin vähän naisia – Katariina Suuren ja Marie Curien lisäksi – eikä lainkaan tukiverkostoa, joten hän joutui itse luomaan itsensä poliitikkona. »Naisena on opeteltava käyttämään valtaa. Ilman valtaa ei saavuta juuri mitään», Merkel sanoi. Mutta hänen valtansa oli tietynlaista.

Merkelin käyttäytymisestä päätellen ylimielisyys on miesten heikkous. Vallassa olevalla naisella on tärkeämpääkin tekemistä kuin pönkittää omaa egoaan. Merkel mykistää egonsa, mistä kuitenkin toisinaan seuraa, että hän menettää tilaisuuden tavoittaa ihmisiä henkilökohtaisella tasolla. Kansleri piti Hampurissa

2009 puheen suurelle kuulijakunnalle vierellään Puolan pääministeri Donald Tusk. Merkel ei maninnut sanallakaan, että hän oli syntynyt Hampurissa tai että hänen isoisänsä oli syntynyt Puolassa. Useimmat poliitikot olisivat tarttuneet tällaiseen tilaisuuteen tuoda esiin, mikä heitä ja kuulijoita yhdisti. Tämä taipumus karsia kansleriudesta kaikki henkilökohtainen oli Merkelin viimeisinä virkavuosina haasteellista, kun eri maissa nousi valtaan karismaattisia johtajia.

Kyse ei ole siitä, että Angela Merkeliltä puuttuisi vahva itsetunto. Ilman sitä hän ei olisi lähtenyt mukaan politiikkaan. Kerran häneltä kysyttiin, kuka hänen roolimallinsa on. Hän vastasi: »Mahdollisimman usein minä itse.» Hän on määritellyt uudelleen, miltä vallassa oleva nainen näyttää, miltä hän kuulostaa ja miten hän toimii. Siitä huolimatta Angela Merkel on sitä suurempi arvoitus, mitä syvemmälle tarkastelu ulottuu. Hän on ollut vaikutusvaltaisin nainen kansainvälisellä näyttämöllä – mutta empii kutsua itseään feministiksi. Hän on ollut erinomaisen menestyksenkäs poliitikko, mutta viihtyy paremmin muusikoiden, laulajien, näyttelijöiden ja kirjailijoiden seurassa. Hän on tänä puhelioiden voimahahmojen aikana hiljainen.

Hän ei ole aivan se, joksi häntä luulemme. Angela Merkel on todellisuudessa kaukana siitä totisesta, tiukkapipoisesta imagoista, jota hän usein maailmalle näyttää. Rautaesiripun takana nuoruudessaan hän sanoi usein, että hänen haaveenaan oli »nähdä Kalliovuoret ja ajella autolla kuunnellen Bruce Springsteenia». »Hän on hulvattoman hauska», lisää entinen Yhdysvaltain Saksan-lähettiläs ja nykyinen New Jersey:n kuvernööri Philip Murphy. Vaikka Merkel oli kansainvälisellä näyttämöllä kymmeniä vuosia, hän ei menettänyt kykyään olla tavallinen. Merkelin tavoin Itä-Saksassa asunut Saksan New Yorkin -konsuli David Gill kertoo: »Jos aloittaa elämänsä siellä missä hän, Berliinin muurin takana – jota me luulimme ikuiseksi – siitä ei pääse koskaan yli. Toiset saattavat unohtaa, mistä Angela Merkel tuli, mutta hän ei unohda.»

Merkelille on koko aikuisiän ollut hyötyä lähes valokuvan-tarkasta muistista, koulitun luonnontieteilijän kyvystä pilkkoa ongelmat osatekijöihin ja suunnattomasta työtarmosta. Näihin ominaisuuksiin on vielä lisättävä pieni unentarve (korkeintaan viisi tuntia) ja rautainen terveys. Jopa yli 60-vuotiaana hän jaksaa silkalla tahdonvoimalla patikoida kuusi tuntia kerralla. Näistä vahvuuksista – joista osa on perittyjä, osa opittuja – syntyy järkkymätön itsevarmuus, joka usein sai muut valtionpäämiehet varuilleen ja auttoi häntä pysymään kanslerina hämmästyttävän pitkään.

Pastorin kanssa keskusteltuaan Angela Merkel kiertelee pienessä kappelissa jutellen rennosti vieraiden ja tarjoilijoiden kanssa. Osa tarjoilijoista on seurakuntalaisia, joilla on Downin oireyhtymä tai oppimisvaikeus. Kansleri varttui kehitysvammaisten keskuudessa, sillä he kuuluivat olennaisesti hänen isänsä seurakuntaan, ja hän näyttää hyvin luontevalta maistellessaan hyväntuulisena heidän valmistamiaan pikkupurtavia.

Merkelin saavutusten avain on noissa juurissa, jotka todellakin valottavat myös sitä, millainen hän on. Se, että on Angela Merkelin tavoin selviytynyt eheänä Itä-Saksan poliisivaltiosta, on jo sinänsä saavutus ja selittää hänen henkilökohtaista ja poliittista kestävyytään. Hänen elämänsä tuo puolikas tuotti ihmisen, joka on idealistin vastakohta. Merkel ei usko, että historian kehityskaari taipuu kohti oikeudenmukaisuutta. Sen sijaan hän on toimintavalmis optimisti, joka ymmärtää hyvin ihmisen vajavaisuuden. Viimeisinä kanslerivuosinaan hän puhui usein kulttuureista, jotka katosivat, koska ne eivät suojelleet vapauttaan ja turvallisuuttaan. Hän viittasi eräässä puheessa inkavaltioon ja myöhemmin Augsburgin uskonrauhaan 1555, joka oli seesteinen välivaihe Euroopan 1500- ja 1600-lukujen väkivaltaisten uskon sotien keskellä. Tämän rauhankauden jälkeen uusi sukupolvi, joka ei muistanut sodan kurjuutta, aloitti tuhoisan konfliktin. Siinä kuoli kolmannes Saksan väestöstä.

Toisen maailmansodan päättymisestä on kulunut yli 75 vuotta, mutta yhä tänäkin päivänä Saksaa vaivaa kysymys: voiko maa, joka tuotti Auschwitzin ja järjesti historian julmimman, tuhoisimman ja järjestelmällisimmän kansanmurhan, milloinkaan olla »normaali»? Angela Merkel todennäköisesti vastaisi myöntävästi – mutta varauksin. *Kyllä, mutta* vain jos Saksa edelleen kantaa vastuunsa syyllisyydestään yhteen historian synkimpään lukuun. Hän on kanslerina tehnyt parhaansa, jotta näin tapahtuu. Pastorin tyttärenä hän uskoo jokapäiväisen pelastuksen hiljaiseen, sinnikkääseen voimaan.

Tämä kirja on inhimillinen eikä poliittinen muotokuva, jonka tavoitteena on vastata siihen, miten pastorin tyttärestä, ulkopuolisesta, tuli maailman vaikutusvaltaisin nainen. Olen kirjaa tehdessäni ammentanut avoimia ja usein paljastavia haastatteluja, joita Angela Merkel myönsi vuodesta 1990 – jolloin hän 35-vuotiaana fyysikkona lähti mukaan politiikkaan – vuoteen 2005, jolloin hänet valittiin Saksan ensimmäiseksi naiskansleriksi. Olen täydentänyt näitä haastatteluja – joista monia ei ole aiemmin julkaistu englanniksi – hänen mentoriensa, ystäviensä ja kollegojensa kanssa käydyillä kymmenillä henkilökohtaisilla keskusteluilla, joista muodostuu tämän narratiivin liha ja veri. Useat Merkelin sisäpiirin henkilöt olivat valmiit puhumaan kanssani kiertäen kanslerin poikkeuksellisen kontrollin tarpeen, mutta vain sillä edellytyksellä, että heidän nimiään ei mainittaisi näissä yhteyksissä. Omat kohtaamiseni Angela Merkelin kanssa vuodesta 2001 alkaen eivät olleet virallisia haastatteluja, mutta syvensivät käsitystäni hänestä.

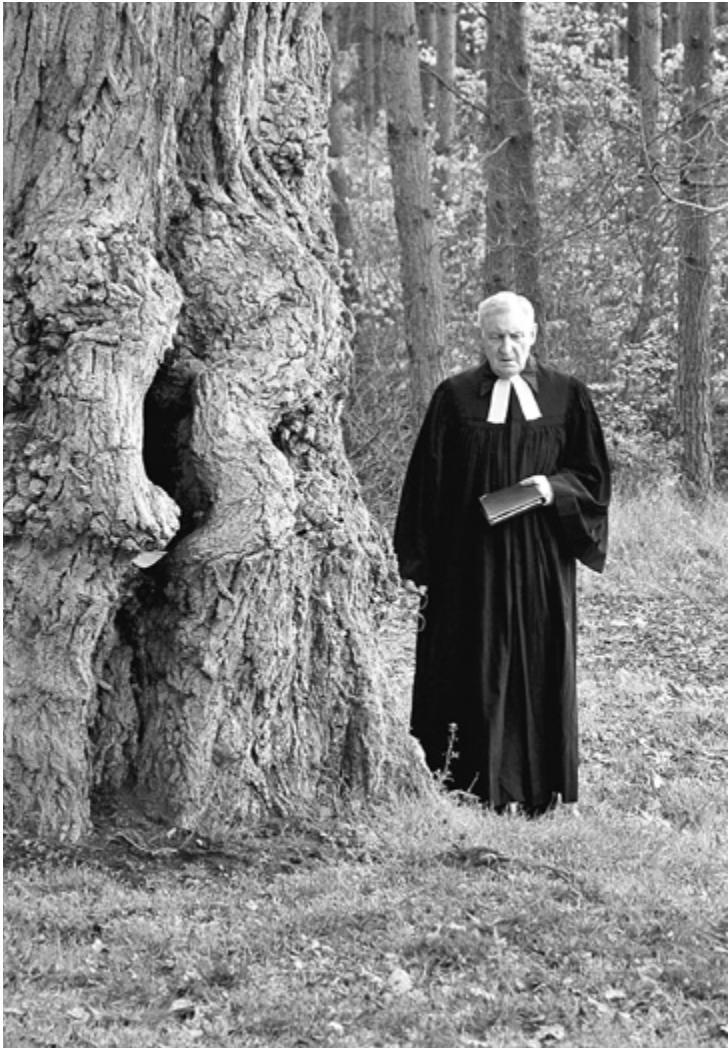
Asuin itse lapsena Unkarissa, Itä-Euroopan sateelliittivaltiossa, joka muistutti suuresti Merkelin lapsuuden Itä-Saksaa, ja kasvatukseni on auttanut minua ymmärtämään häntä, etenkin hänen äärimmäistä julkista pidättyvyyttään, joka juontuu poliisivaltiossa vietetystä lapsuudesta ja nuoruudesta. Merkel aloitti poliittisen uransa vasta Neuvostoliiton imperiumin valheellisen

julkisivun romahdettua. Kun hänelle tarjoutui mahdollisuus pallylla ja tehdä hyvää luterilaisen uskonsa mukaisesti, hän tarttui tilaisuuteen. Mutta hänen motiivinsa olivat yhtä kompleksiset kuin hän itse, kuten edempänä näemme. Hän on tavoitellut ja elänyt älyllisesti haastavaa ja seikkailun kaltaista elämää, josta hän jäi paitsi Berliinin muurin takana 35 vuoden ajan.

Kappelissa pastori Fichtmüller kumartuu kansleriin päin. »Ärsyttääkö teitä, että teitä edelleen sanotaan pastorin tyttärekseksi? Teidän iässänne?» hän kysyy.

Maailman vaikutusvaltaisin nainen vastaa epäröimättä: »Ei suinkaan. Sehän minä olen.»

Angela Merkelin isä, pastori Horst Kasner – kuva on metsästä Templinistä, missä tuleva kansleri vietti lapsuutensa – muutti perheineen Länsi-Saksasta Itä-Saksaan hieman tyttären syntymän jälkeen vastaten luterilaisen kirkon kutsuun tulla saarnaamaan ateistisessa kommunistimaassa. Hänet tunnettiin kovana miehenä, joka kuitenkin myötäili liiaksi DDR:n hallintoa. Angela oppi häneltä loogisen ajattelun.

1. luku

Vastavirtaan

*Elämässä ei tarvitse pelätä mitään,
ainoastaan ymmärtää.*

MARIE CURIE (1867–1934)

Pastori Horst Kasner ei päässyt seuraamaan esikoisensa syntymää. Tuona päivänä, 17. heinäkuuta 1954, hän ajoi perheensä huonekaluilla kuormattua pakettiautoa syrjäiseen itäsaksalaiseen pikkukaupunkiin, jossa hän aloittaisi työt uutena pappina.

»Vain kommunistit ja idiootit muuttavat vapaaehtoisesti Itä-Saksaan», länsisaksalaiset muuttomiehet sanoivat Kasnerille. Teräväpiirteinen 28-vuotias Kasner, joka oli reilusti yli 180 senttiä pitkä, oli yksi harvoista, jotka olivat vastanneet Hampurin piispan Hans-Otto Wölberin kutsuun mennä töihin pappipulaa potevalle Neuvostoliiton miehitysvyöhykkeelle. »Olisin ollut valmis matkaamaan minne tahansa saarnatakseni Herran sanaa», Kasner sanoi myöhemmin. Hän ja hänen vaimonsa, 26-vuotias englanninopettaja Herlind, olivat menneet naimisiin edellisvuonna. Horst oli varoittanut siroa, sinisilmäistä, Danzigissa syntynyttä Herlindiä, että hänen velvollisuutensa kirkkoa kohtaan saisi aina etusijan. Horst piti sanansa.

Kasner oli syntymänimeltään Kazmierczak. Hänen isänsä oli puolalainen, mutta Horst varttui Berliinissä. Hän oli ollut

Hitlerin valtaan noustessa 1933 seitsemänvuotias. Lukiossa hän kuului Hitler-Jugendiin ja hänet kutsuttiin Wehrmachiin 18-vuotiaana. Seuraavana vuonna hän joutui sotavangiksi toisen maailmansodan viimeisen vuoden ajaksi. Vapauduttuaan hän opiskeli teologiaa arvostetussa Heidelbergin yliopistossa ja sitten Hampurissa. Virallisissa lähteissä on vain tämän verran tietoa Angela Merkelin isästä.

Onneksi haastattelut valottavat enemmän. Angela ei ollut tälle ankaralle, vaativalle Jumalan miehelle koskaan yhtä tärkeä kuin usko tai seurakunta. Kasnerin vanhin tytär alistui tähän tosiasiaan, mutta jäi ymmärrettävästi kaipaamaan läsnäolevampaa ja hyväksyvämpää isää. Vaikka Kasner ei ollut milloinkaan täysin tyytyväinen älykkääseen lapseensa – eikä varsinkaan ilmaissut hyväksyntäänsä – Angela tavoitteli jatkuvasti isänsä varauksetonta tukea. Angela suorastaan janosi isänsä hyväksyntää, mikä myöhemmin heijastui voimakkaassa suoritushalussa. Mutta mikään Horst Kasnerin toimista tuskin vaikutti Angelan varhaiskehitykseen niin ratkaisevasti kuin päätös lähteä verrat turvalliseen Länsi-Saksasta vaaralliseen, arvaamattomaan Neuvostoliiton miehittämään itään.

Angela Merkel syntyi Hampurissa, aikoinaan vilkkaassa satamakaupungissa, joka oli mustaksi palanut rauniokasa sen jälkeen, kun Iso-Britannia ja Yhdysvallat olivat pommittaneet sen maan tasalle vuonna 1943. Surmansa sai 40 000 ihmistä. Saksalaiset keksivät uudissanan *Feuersturm* ('tulimyrsky') kuvaamaan Hampurin tuhoa. Silti rauniokaupunkiin hakeutui tuhansia sodasta selvinneitä, muun muassa keskitysleireiltä vapautettuja ja puna-armeijaa pakenevia. He ahtautuivat talojen raunioihin ja tilapäisiin asumuksiin.

Kun Angela Dorothea Kasner syntyi Barmbeikin sairaalassa Hampurissa vuonna 1954, utterat asukkaat olivat raivanneet pahimmat rauniot kaupungista. Kaduilla pääsi jälleen kulkemaan, pommitettuja taloja rakennettiin uudelleen ja elämä

alkoi vähitellen palautua entiseen ryhtiinsä. Liittoutuneet olivat kymmenen vuotta aiemmin pommittaneet kaupunkia, mutta lähettivät nyt miljoonien edestä apua jälleenrakentamiseen. Hampurista oli tulossa Saksan liittotasavallan ulkomaankaupan, median ja tyylin tiennäyttävä, kun se otti vähitellen takaisin vapaa- ja hansakaupungin aseman, joka sillä oli ollut 1500- ja 1600-luvuilla. *Feuersturmista* selvinneet alkoivat jälleen nähdä edessä kelvollisen elämän mahdollisuuksia. Asukkaat halusivat haudata menneisyyden kaupungin raunioiden alle ja tungeksivat St. Paulin punaisten lyhtyjen korttelin kapakoissa. Hampuri sykki luovaa energiaa; konsertti- ja teatterielämä oli vireää, ja lehdistöä leimasi epäkunnioittava rempseys. Kaupungin elvytykseen osallistuvat olivat yhtä haluttomia muistelemaan elämää Kolmannessa valtakunnassa kuin ajattelemaan Neuvostoliiton miehittämään itään loukkuun jääneitä maanmiehiään.

Vuonna 1954 oli nimittäin ilmennyt, että Saksan demokraattinen tasavalta oli kaikkea muuta kuin demokraattinen. Se oli perustettu 1949, neljä vuotta sen jälkeen, kun Saksa oli antautunut liittoutuneille. Maa oli Neuvostoliiton miehittäjä ja käytännössä samanlainen kuin muut Moskovan hallitsemat niin sanotut satelliittivaltiot (Puola, Unkari, Tšekkoslovakia, Bulgaria, Romania ja Albania). Käytännöllisesti katsoen ainoa sallittu puolue, kommunistinen SED (Saksan sosialistinen yhtenäisyyspuolue), hallitsi kansalais- ja poliittista elämää. Itäsaksalaiset työläiset olivat nousseet kapinaan vuosi ennen Angelan syntymää. Tuhannet rakennustyöläiset laskivat työkalunsa maahan 16. kesäkuuta 1953 ja marssivat Itä-Berliinin pääkadulla vaatien parempaa palkkaa, parempia työoloja ja vapaita vaaleja. Neuvostoliiton valvoma Itä-Saksan hallitus julisti maahan poikkeustilan ja useita satoja kansannousuun osallistuneita surmattiin. Näitä valtion brutaaleja toimenpiteitä toistettiin Unkarissa 1956, Tšekkoslovakiassa 1968 ja Ukrainassa 2014.

Inhimillinen ja kiehtova henkilökuva
aikamme merkittävimmästä naisvaikuttajasta,
jota on ohjannut vahva moraalinen ja
lähes pettämätön poliittinen pelisilmä.

ANGELA MERKEL on aina ollut ulkopuolinen: ateistisessa Itä-Saksassa varttunut pastorin tytär ja briljantti fyysikko, joka sivuutettiin sukupuolensa ja taustansa vuoksi huippuviroista. Viisitoista vuotta Berliinin muurin murtumisen jälkeen Merkel oli Saksan liittokansleri ja länsimaailman epävirallinen johtaja.

»Voima piilee rauhallsuudessa», luki Merkelin työhuoneen seinälle kehystetyssä motossa. Tällä voimalla Merkel onnistui pitämään kriisistä toiseen nilkuttavan EU:n kasassa ja puhumaan järkeä jopa Vladimir Putinille. Ne harvat ihmiset, jotka tuntevat Merkelin yksityishenkilönä, kuvaavat tätä poikkeuksellisen myötätuntoiseksi ja hillittömän hauskaksi.

PALKITTU TOIMITTAJA ja tietokirjailija Kati Marton on saanut ensimmäisenä elämäkerturina pääsyn Merkelin lähipiiriin. Tuloksena on kiehtova henkilökuva aikamme merkittävimmästä naispolitiikosta.

	 9 789510 480496
www.wsoy.fi	99.1 ISBN 978-951-0-48049-6